

Εἰς ἄλλα χωρία ὅμως πάλιν ὁμιλεῖ περὶ ἐξελίξεως, ἐξ ὧν πηγάζουν τὰ διδάγματα τῶν ἐξελεκτικῶν.

Ἄλλη οὐσιώδης καὶ βασικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν κομμουνιστῶν καὶ τῶν λοιπῶν κοινωνιστῶν δὲν ὑπάρχει, παρὰ τ' ἀντιθέτως λεγόμενα. Ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Karl Diehl, εἰς τὸ βιβλίον του περὶ σοσιαλισμοῦ, κομμουνισμοῦ καὶ ἀναρχισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ πανεπιστημιακὰς παραδόσεις, λέγει ὅτι οἱ κομμουνισταὶ διαφέρουν ἀκόμη ἀπὸ τοὺς σοσιαλιστὰς καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ πρῶτοι κηρῦσσονται ὑπὲρ τῆς κρατοποιήσεως καὶ τῶν μέσων τῆς καταναλώσεως, ὁμοῦ μετὰ τῶν τῆς παραγωγῆς. Ἐνῶ οἱ τελευταῖοι περιορίζονται νὰ ζητοῦν μόνον τὴν κρατοποίησιν (κοινωνικοποίησιν), τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς. Νομίζομεν ἐν τούτοις ἡμεῖς, ὅτι καὶ ἂν ὑπάρχη ἡ διαφορὰ αὕτη, εἶνε ἐντελῶς ἐπουσιώδης καὶ ὡς ἐκ τούτου τυγχάνει ἀναξία ἰδιαιτέρας τινὸς προσοχῆς. Τοῦτο δὲ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία εἶνε κυριώδης καὶ βασικὴ.

Πράγματι, προκειμένου νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ σοσιαλισμὸς εἰς ὅλα αὐτοῦ τὰ σημεῖα, εἶνε ἄνευ σημασίας τινὸς ἂν θὰ κρατοποιηθῶν μόνον τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς, ἢ καὶ τὰ τῆς καταναλώσεως ὁμοῦ. Ἐνῶ ἡ διαφορὰ εἶνε τεραστία, προκειμένου τοῦτο νὰ γίνῃ διὰ τῆς ἐξελίξεως ἢ διὰ τῆς ἐπαναστάσεως. Διότι ἡ μὲν πρώτη ἐποχὴ, καθὼς δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν, πιθανὸν νὰ μὴ ἔλθῃ ποτέ. Ἐνῶ ἡ ἐπανάστασις δύναται νὰ ἐκραγῇ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, ἡ ὁποία θὰ κριθῇ ὄριμος ἀπὸ τοὺς ἐργαζομένους δι' αὐτήν, ὅταν δὲν ὑπάρχη κράτος ἰσχυρὸν καὶ ἱκανὸν νὰ τὴν προλάβῃ.

Ὡς ἰδρυτῆς τῆς σχολῆς ταύτης τοῦ ἐπαναστατικοῦ κοινωτισμοῦ (κομμουνισμοῦ), δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ Ρῶσσος ἐπαναστάτης Νικόλαος Λένιν, περὶ οὗ ὠμιλήσαμεν ἤδη ἐν τοῖς πρόσθεν, κατόπιν τῆς ἱστορικῆς διαφωνίας του μετὰ τῶν λοιπῶν ἐξορίστων Ρώσων σοσιαλιστῶν κατὰ τὸ 1903.

Τοῦτο δὲν δύναται, νομίζομεν, ν' ἀμφισβητηθῇ ἀπὸ κανένα. Διότι ὁ κομμουνιστὴς οὗτος ἴδρυσε καὶ διηύθυνε τὰς ὀργανώσεις καὶ τὴν δρασίαν τῆς σχολῆς ταύτης μέχρι τοῦ κατὰ τὸ 1924 ἐπισυμβάντος θανάτου του. Γνωρίζομεν δὲ ἤδη ὅτι τὸ κυριώτερον ἀποτέλεσμα τῆς κομμουνιστικῆς δράσεως ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸ 1917 ἐκραγεῖσα Ρωσικὴ ἐπανάστασις, μὲ τὰς τόσον τραγικὰς συνεπείας της.

5. Συνδικαλισμὸς.

Ἡ σχολὴ τοῦ συνδικαλισμοῦ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι διακρί-

νεται τῶν ἄλλων σοσιαλιστικῶν σχολῶν, ἐκ τοῦ συστήματος ἐργασίας τὸ ὅποϊον ἐφαρμόζει, καὶ τὸ ὅποϊον εἶνε σχεδὸν τελείως διάφορον τοῦ τῶν ἄλλων. Συνίσταται δὲ τοῦτο εἰς τὴν ἐπιδίωξιν πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σοσιαλιστικοῦ ιδεώδους καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος αὐτοῦ διὰ τῆς ὀργανώσεως τῶν σωματείων, (συνδικάτων). Ἐκ τούτου δ' αὕτη ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομά της.

«Ἡ ἀτομικὴ δύναμις, λέγουν οἱ ὀπαδοὶ τῆς σχολῆς ταύτης, αὕτη καθ' ἑαυτήν, μεμονωμένως χρησιμοποιουμένη, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐπιφέρῃ σοβαρόν τι ἀποτέλεσμα. Μόνον ἢ ἔνωσις καὶ συγκέντρωσις τῶν δυνάμεων εἰς ὁμοειδεῖς ὀργανισμούς, τὰ συνδικάτα, τοὺς συμπυκνωτήρας τούτους τῆς ἀτομικῆς δράσεως, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν πεπειραμένων ἀρχηγῶν, δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν σοσιαλιστικῶν ἀντιλήψεων. Ἀντί, ἐπομένως, οἱ ἐργαζόμενοι ν' ἀναμένουν τὴν χειραρέτησιν ἐκ τοῦ νόμου καὶ τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων, ὀφείλουν νὰ πραγματοποιήσουν τοὺς πόθους των ὀργανούμενοι εἰς συνδικάτα».

Τοῦτο ὀνομάζουν, λέγει ὁ Gide, «ἄμεσον δράσιν», (action directe). Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καλοῦνται συνδικαλισταί, (syndicalistes), καὶ ἔχουν ὡς κύριον ὄπλον τὸν «γενικὸν συνασπισμὸν τῆς ἐργασίας», (confederation generale du travail, ἢ C. G. T.), περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται συνήθως λόγος, ὅταν ὀμιλοῦν περὶ συνδικαλισμοῦ. «Πᾶσα συνεννόησις μετὰ τῶν ἀστῶν, ἐξακολουθοῦν οἱ ὀπαδοὶ τῆς σχολῆς ταύτης, εἴτε ἐπὶ τοῦ ἐκλογικοῦ καὶ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐδάφους, εἴτε ἐπὶ τοῦ φιλανθρωπικοῦ, ἐκτρέπει τὴν ἐργατικὴν τάξιν ἐκ τοῦ ἀληθοῦς αὐτῆς συμφέροντος. Τὰ ἀρμόζοντα μέσα ἐνεργείας εἶνε αἱ συνεχεῖς μερικαὶ ἀπεργίαι, ὡς προπαρασκευὴ τῆς μεγάλης γενικῆς ἀπεργίας, ἢ ὁποία θ' ἀποτελέσῃ τὴν ἀπαρχὴν τῆς κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ κίνησις αὕτη ἐνεθουσίασεν θεωρητικούς τινὰς ἐκτὸς τῆς ἐργατικῆς τάξεως, οἱ ὅποιοι κατῴρθωσαν νὰ διαμορφώσουν ἐπ' αὐτῆς ὀλόκληρον ἠθικὴν καὶ μάλιστα νέαν φιλοσοφίαν» (1).

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου οἱ συνδικαλισταὶ καλοῦν τὰς μάζας τῶν ὑπαλλήλων, (μισθωτῶν ἐν γένει) καὶ τῶν ἐργατῶν, (ἀποχειροβιῶτων), νὰ ταχθοῦν ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν συνδικάτων, νὰ πειθαρχήσουν εἰς τοὺς ἀρχηγούς καὶ νὰ εἶνε ἔτοιμοι πρὸς δράσιν, εἰς πᾶσαν στιγμὴν καθ' ἣν θὰ λάβουν διαταγὰς.

Ὡς κυριώτεροι ἐκπρόσωποι καὶ διδάσκαλοι τῶν συνδικαλιστι-

(1) Πολιτικὴ Οἰκονομία σελ. 688.

κῶν θεωριῶν θεωροῦνται οἱ Γ. Σορέλ, (George Sorel), Λαγκαρντέλ (Lagarde), κλπ. Ἀμφότεροι οὗτοι, ὁ μὲν πρῶτος εἰς τὸ ἔργον του «σκέψεις ἐπὶ τῆς βίας», (reflexions sur la violence), καὶ διάφορα ἄλλα, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ κοινωνικὴ κίνησις», (le mouvement social), ἐπιθεώρησιν τὴν ὁποῖαν διηύθυνεν, ἀνέπτυξαν καὶ διέδωσαν τὸν συνδικαλισμὸν.

6. Ἀγροτικὸς σοσιαλισμὸς.

Εἰς τὴν σχολὴν τοῦ ἀγροτικοῦ σοσιαλισμοῦ ἠμποροῦμεν νὰ κατατάξωμεν ἐκείνους ἐκ τῶν σοσιαλιστῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποβλέπουν μόνον εἰς τὴν κατάργησιν τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς, παραδεχόμενοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τοὺς ἄλλους κοινωνικοὺς θεσμοὺς καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ζωῆς, ὅπως αὕτη εἶνε καὶ εὐρίσκεται σήμερον.

Κατὰ τοὺς ὁπαδοὺς τῶν ἀντιλήψεων τούτων, ἡ εὐτυχία τῆς ἀνθρώπιότητος θὰ ἐξασφαλισθῇ, «ἂν τὸ ἔδαφος, μεθ' ὅλων τῶν ἀναγκαίων παραρτημάτων, ἀποτελέσῃ εἰς ἑκάστην κοινότητα περιουσίαν ταύτης. Τοῦτο δὲ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ χορηγηθῇ μὲν εἰς τὴν κοινότητα ὁμοία δύναμις ἢ ἐξουσία πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποῖαν ἔχει ὁ γαιοκτῆμων ἐπὶ τῶν ἀγρῶν του διὰ τὴν καλλιτέρευσιν, ἐνοικίασιν ἢ μεταβολὴν τούτου. Ἀλλὰ συγχρόνως ν' ἀπαγορευθῇ εἰς αὐτὴν νὰ πωλῇ, ἔστω καὶ ἐλάχιστον τεμάχιον ἐκ τῆς περιουσίας της, ὅπωςδῆποτε καὶ καθ' οἷονδῆποτε τρόπον» (1).

Ἀφοῦ δὲ πραγματοποιηθῇ τοῦτο, «ἡ ἄνω ἰδιοκτησία τῆς κοινότητος νὰ ἐνοικιάζεται κατὰ τεμάχια εἰς τοὺς προσφέροντας περισσότερον. Τὰ ἐκ τῆς ἐνοικιάσεως ταύτης συναθροιζόμενα ὑπὸ τῆς κοινότητος εἰσοδήματα, νὰ διατίθενται κατόπιν διὰ τὴν κάλυψιν τῶν δημοσίων ἐξόδων. Ὅ,τι δὲ ὑπόλοιπον ἀπομείνη μετὰ ταῦτα, νὰ διανέμεται ἐξ ἴσου πρὸς ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινότητος».

Οἱ ὁπαδοὶ τῶν ἀρχῶν τούτων ἐμπνεόμενοι ἐκ τῆς Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς φιλοσοφίας περὶ φυσικοῦ δικαίου, θέλουν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν διδασκαλίαν περὶ φυσικῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ἐπιπέδου. Διότι πράγματι αὐτὸ εἶνε τὸ συμπέρασμα, ὅταν μεταξὺ ἄλλων λέγουν : «Εἰς ὅλας τὰς χώρας τὸ ἔδαφος, ἢ ἡ γῆ, μεθ' ὅλων τῶν ἐπ' αὐτῆς καὶ ὑπ' αὐτὴν ἀνηκόντων, καθ' ὅλους τοὺς χρόνους, ἀνήκεν εἰς τοὺς ζῶντας κατοίκους τῶν ἰδίων χω-

(1) Karl Diehl, Περὶ «σοσιαλισμοῦ, κομμουνισμοῦ καὶ ἀναρχισμοῦ» (Ἑλλην. μεταφρ. σελ. 104 καὶ ἐπ.).

ρῶν κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον, διότι δὲν εἶνε δυνατὴ ἡ ζωὴ ἄνευ τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν ἐκ τούτου προϊόντων. Συνεπῶς ἔχομεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἄνευ τοῦ ὁποίου ἀδύνατον νὰ ζήσωμεν, τὸ ἴδιο δικαίωμα κυριότητος, ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς ζωῆς μας...» (1).

Ὅπως καὶ οἱ ὀπαδοὶ τῶν ἄλλων σοσιαλιστικῶν σχολῶν, οὕτω καὶ οἱ ἀγροτικοὶ σοσιαλισταὶ ὅμως ἔχουν μεταξὺ τῶν διαφορᾶς ἀντιλήψεων καὶ διαφωνίας. Ἐνεκα τούτου διαιροῦνται, κατὰ τὸν προμνημονευθέντα Γερμανὸν καθηγητὴν, εἰς σοσιαλιστὰς μεταρρυθμιστὰς τοῦ ἐδάφους, εἰς ἀγροτικοὺς σοσιαλιστὰς μεταρρυθμιστὰς τοῦ ἐδάφους, εἰς πραγματικοὺς μεταρρυθμιστὰς τοῦ ἐδάφους, κλπ. Ἡ κυρία ὅμως γραμμὴ καὶ βασικὴ κατεύθυνσις δι' ὅλους, εἶνε ἡ ἀνωτέρω καθορισθεῖσα.

Κυριώτεροι ἐκπρόσωποι καὶ διδάσκαλοι τοῦ ἀγροτικοῦ σοσιαλισμοῦ ὑπῆρξαν οἱ Ἄγγλοι Thomas Spence, O'Brien, A. Wallace, ὁ Ἀμερικανὸς Henry George, κλπ.

7. Ἀναρχισμός.

Ὁ Ἀναρχισμὸς δύναται μᾶλλον νὰ θεωρηθῆ ὡς μία σχολὴ τοῦ γνωστοῦ μας ἤδη φιλελευθερισμοῦ, τοῦ ὁποίου πρεσβεύει τὰ ἄκρα δόγματα. Διότι ὅπως εἶνε γνωστόν, ἡ φιλελευθέρα διδασκαλία ἀνεγνώριζεν εἰς τὴν πολιτείαν ἀρμοδιότητα μόνον διὰ τὴν τήρησιν τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς τάξεως. Ἐν ᾧ ὁ ἀναρχισμὸς προχωρῶν ἔτι περισσότερον, ἀρνεῖται εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ἐλαχίστην αὐτὴν ὑποχρέωσιν. Κυρῶσει συνεπῶς αὐτὴν ἄχρηστον καὶ καταργητέαν, μὴ ἀνεχόμενος νομικοὺς ἐξαναγκασμοὺς καὶ κηρυσσόμενος ὑπὲρ τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεώς του.

Ἐν τούτοις ἔχει θέσιν καὶ εἰς τὴν κοινωνιστικὴν διδασκαλίαν, ὡς ἐκ τῆς υἱοθετήσεως ὠρισμένων ἐκ τῶν κοινωνιστικῶν ἰδεῶν. Τούτου δ' ἔνεκα τὸν ἀναφέρομεν ἔδῳ, κατατάσσοντες τοῦτον εἰς τὰς διακλαδώσεις ἢ σχολὰς τοῦ κοινωνισμοῦ.

Αἱ κοινωνιστικαὶ ἰδέαι τὰς ὁποίας ἀποδέχεται ἡ ἀναρχικὴ διδασκαλία εἶνε: Ἄφ' ἑνὸς ἡ ἀρνησις τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν τῆς ζωῆς, (θεοσκεία, πατρίς, ἔθνος, οἰκογένεια, κλπ.) καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς ἰδιοκτησίας. Πιστεύει δηλαδὴ ὁ ἀναρχισμὸς, «ὅτι πάντα ταῦτα εἶνε ἀσυμβίβαστα μὲ τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἀτόμου ἢ τοῦλάχιστον δὲν δύναται νὰ παράσχουν εἰς τινὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν, χωρὶς νὰ τὴν ἀφαιρέσουν παρ' ἄλλου», ὅπως λέγει ὁ Gide.

(1) Karl Diehl, ἔνθα ἀνωτέρω.

Ἡ ὀργάνωσις τῆς ζωῆς κατὰ τοὺς διδασκαλοὺς τοῦ ἀναρχισμοῦ, ὀφείλει νὰ γίνῃ κατὰ μικρὰς ομάδας ἀνθρώπων, ἐχόντων κοινὰ τὰ πάντα καὶ ἐνεργούντων ἑκάστοτε συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν καὶ τὰς παρορμήσεις τοῦ ἐνστίκτου, διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν των. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις καὶ ἀναρχικοὶ διδάσκαλοι, παραδεχόμενοι μὲν τὸν θεσμόν τῆς ἰδιοκτησίας, συμφωνοῦντες ὅμως κατὰ τὰ ἄλλα μὲ τὸ ἀναρχικὸν κήρυγμα.

Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὸν Ἄγγλον Οὐίλλιαμ Γκόντουϊν (William Godwin), τὸν γνωστὸν μας ἤδη Γάλλον Π. Προυντών, τὸν Γερμανὸν Μάξ Στίρνερ, (Max Stirner), ἐπίσης, κλπ. Ἐν ᾧ εἰς τὴν πρώτην σειρὰν ἀνήκουν οἱ Ρῶσσοι Μιχαήλ Μπακούνιν, (Bakounine 1814—1876), ὅστις διεξήγαγεν μεγάλους ἀγῶνας καὶ συχνὰ ἐτάραττεν τοὺς κύκλους τοῦ Μάρξ, Κροπότκιν, (Kropotkine), βραδύτερον δὲ ὁ ἐπίσης Ρῶσσος Τολστόη, κλπ.

Ὅπως καὶ προηγουμένως διὰ τὰς ἄλλας σχολὰς εἶπαμεν, καὶ οἱ διδάσκαλοι οὗτοι ἔχουν διαφωνίας καὶ διαφορὰς μεταξὺ ἀλλήλων εἰς τὰς διδασκαλίας των. Ἀλλ' αὐτὸ συνέβαιεν ἀνεκάθεν εἰς τὰς πάσης φύσεως διδασκαλίας, συμβαίνει δὲ καὶ σήμερον ἐν πολλοῖς καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ ἀναμφιβόλως νὰ συμβαίῃ πάντοτε. Ἐπομένως δὲν πρόκειται περὶ ἐξαιρετικοῦ τινος πράγματος. Ἡ οὐσία εἶνε ὅτι ἅπαντες οἱ ἀνωτέρω ἀνήκουν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀναρχικῶν.

Κάπως διάφορος τῆς θεωρητικῆς ἀναρχικῆς διδασκαλίας εἶνε ἡ ἀναρχικὴ προπαγάνδα τῆς πράξεως, ἡ ὁποία διὰ διαφόρων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐγκλημάτων, ἐπιδιώκει τὴν τρομοκράτησιν καὶ τὴν διὰ τῆς δολοφονίας ἐξαφάνισιν ἀπὸ σκηνῆς τῶν διευθυνόντων τὰς τύχας τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε τελείως ἄσχετον πρὸς τὸ θέμα μας καὶ δὲν δύναται νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἔδῳ, καθόσον ἀποτελεῖ ζήτημα εἰδικῆς ἐρεῦνης.

8. Χριστιανικὸς κοινωνισμὸς.

Τέλος ἀπομένει νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς σχολῆς τοῦ καλουμένου «Χριστιανικοῦ κοινωνισμοῦ».

Λέγομεν καλουμένου, διότι εἶνε προφανές ὅτι δὲν ὑφίσταται μεγάλη, διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει καθόλου, σχέσις μεταξὺ τοῦ νεωτέρου κοινωνισμοῦ, (σοσιαλισμοῦ), ἰδίως τοῦ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν Μάρξ καὶ Ἐγκελς προελθόντος καὶ τοῦ ἰδεολογικοῦ περιεχομένου τοῦ Χριστιανικοῦ κοινωνισμοῦ. Πράγματι ἐλάχιστα εἶνε τὰ σημεῖα τῆς ἐπιφυῆς μεταξὺ τῶν δύο ἰδεολογικῶν κατευθύνσεων καὶ τῆς τακτικῆς ἑκάστης. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν μεγάλα χάσματα καὶ διαφωνίαι με-

ταξὺ αὐτῶν, αἵτινες ἀπομακρύνουν πάρα πολὺ τὴν μίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης. Θὰ ἠδύνατό τις μάλιστα νὰ εἶπῃ ὅτι εἶνε καθυρῶς ἀντίθετοι καὶ ἀντιμαχόμενοι, ὑπὸ τινα ἔποψιν, ἂν ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθῃ εἰς λεπτομερῆ ἔρευναν καὶ κριτικὴν ἀνάλυσιν τῶν διδασκαλιῶν ἐκάστης καὶ τῶν πηγῶν αὐτῶν.

Ἐπειδὴ ἐν τούτοις ἐγένετο τὸ λάθος νὰ χρησιμοποιηθῇ ὁ ὅρος αὐτὸς ἐξ ἀρχῆς, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἡ κίνησις αὕτη εἶνε πλέον γνωστή, ἐκρίναμεν σκόπιμον νὰ περιλάβωμεν καὶ ταύτην μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν σχολῶν.

Τὸ ἰδεολογικὸν περιεχόμενον τῶν ὁπαδῶν τῆς σχολῆς ταύτης ἔχει τὰς ρίζας του εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἀπὸ τὸν ὑψηλὸν καὶ ἀγνὸν ἰδεαλισμὸν τοῦ ὁποῖου πηγάζει καὶ ἐμπνέεται. Ἀποτελεῖ δὲ τὴν ἄλλως καλουμένην Χριστιανικὴν κοινωνικὴν μεταρρυθμίσειν—τοῦτο εἶνε τὸ ὄρθρον ὄνομά της—τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶνε ἡ ἀληθῆς ἐρμηνεία τοῦ Χριστιανικοῦ ἰδεώδους, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν προσπάθειαν πρὸς ἐφαρμογὴν ὁρισμένων αὐτοῦ ἀληθειῶν καὶ ἀρχῶν εἰς τὸν παρόντα βίον. Αὐτὸ δὲ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μέχρι σήμερον ἐπικρατοῦσαν ἄποψιν, καθ' ἣν τὸ ἔργον τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀποβλέπει μόνον εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἐσφαλμένην ἐρμηνείαν τοῦ Χριστιανικοῦ κηρύγματος καὶ μεγάλην διαστρέβλωσιν αὐτοῦ. Διότι δὲν χρειάζονται, νομίζομεν, πολλὰ πράγματα ν' ἀντιληφθῇ τις, ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ προσδοκᾷ τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ὅσονδήποτε καὶ ἂν θεωρῆται καλὸς Χριστιανός, ἂν δὲν εἶνε συγχρόνως καὶ ἐμπράκτως τηρητὴς τῶν Χριστιανικῶν ἐντολῶν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ. Ἐὰν ἐπομένως δὲν ἐφαρμόζη τις εἰς τὸν ἐπίγειον αὐτοῦ βίον τὰ βασικὰ καὶ κυριώδη Χριστιανικὰ διδάγματα, ὡς τὸ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους», τὸ «ὡς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ποιεῖτε καὶ ὑμεῖς αὐτοῖς ὁμοίως», τὸ «ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν», κλπ. κλπ. δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶνε καλὸς Χριστιανός. Ἄλλ' ὅταν τὰ ἐφαρμόζη, τότε προφανῶς ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει μεγάλην σχέσιν μὲ τὴν παροῦσαν ζωὴν, καὶ δὲν ἀφορᾷ μόνον τὴν μέλλουσαν, ὅπως ἐσφαλμένως πιστεύουν πολλοί. Ἄλλωστε τὸ ὅτι τὸ Χριστιανικὸν κήρυγμα συνδέεται μὲ τὸν ἐπίγειον τῶν ἀνθρώπων βίον, ἐδιδάχθη ὑπ' Αὐτοῦ Τούτου τοῦ Θεοῦ Λυτρωτοῦ, εἰς τὴν Κυριακὴν προσευχὴν : «...γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς...»

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐμφάνισιν τῆς Χριστιανικῆς κοινωνικῆς μεταρρυθμίσεως, αὕτη συνδέεται μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ γνωστοῦ μας ἤδη Γάλλου κόμητος Σαιν-Σιμόν, τοῦ ὁποῖου τὸ κύκνειον ᾄσμα «ὁ νέος Χριστιανισμὸς», ἐκδοθὲν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του κατὰ τὸ

1825, ἀπετέλεσεν ἀπαρχὴν τοῦ πνευματικοῦ κινήματος τῆς Χριστιανικῆς κοινωνικῆς δράσεως. Ἐντεῦθεν διαδοθεῖσα κατόπιν αὕτη εἰς ὅλον τὸν κόσμον, συνεχίζεται ἔτι καὶ σήμερον. Ἀποτελεῖ δὲ τὴν μόνην σοβαρὰν ἐλπίδα τῆς ἐξυγιάνσεως καὶ τῆς ἐξυψώσεως, εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ, τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν τόσον χαμηλὰ κατεβίβασαν ἀνάξιοι καὶ οὐτιδανοὶ διάδοχοι τοῦ Λυτρωτοῦ τοῦ κόσμου καὶ τῶν Θεῶν Ἀποστόλων.

Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο τῶν ἔργων του ὁ Σαῖν—Σιμὸν ὠμίλησε «περὶ μιᾶς νέας ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς, ἐνὸς νέου Χριστιανισμοῦ, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ ἔχη τὸ μὲν ἠθικόν του περιεχόμενον εἰς τὴν Χριστιανικὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, τὴν δὲ πνευματικὴν του δύναμιν εἰς τὴν ἐπιστήμην» (1). Τότε καὶ μόνον θὰ καταστῇ ἐφικτὴ ἢ ἐπὶ σταθερῶν, δικαίων καὶ ἐξυπηρετικῶν βάσεων ὀργάνωσις τῆς κοινωνίας.

Τὰς διδασκαλίας ταύτας τοῦ Σαῖν—Σιμὸν ἐσυνέχισαν ἐν Γαλλίᾳ οἱ Buchez, Lammenais, κλπ. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ Θωμᾶς Καρλάυλ, (Thomas Carlyle), καὶ διάφοροι ἄλλοι ὀπαδοὶ καὶ συνεργάται του, ὅπως οἱ Kingsley, Maurice, Ludlow, Vansittart, κλπ. Ἐν Γερμανίᾳ δὲ τέλος μετέδωσεν τὰ κηρύγματα ταῦτα ὁ Huber, μετὰ τοῦ ὁποίου συνειργάσθησαν πολλοὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρες.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀρκοῦν, νομίζομεν, νὰ δώσουν μίαν ἰδέαν περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν σχολῶν καὶ τῶν τάσεων τοῦ συγχρόνου κοινωνισμοῦ, καθὼς καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ.

(1) Dr. Ernest Grunfeld, καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου Halle, «Οἱ συνεταιρισμοί», (Ἑλλην. Μεταφ. σελ. 57).

ΜΕΡΟΣ Β'. (ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΝ)

ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ "Η ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΣΜΟΥ"

1. Γενικά.

Ἐξεθέσαμεν μέχρι τῆς στιγμῆς τὸ ἱστορικὸν τῆς γενέσεως καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ κοινωνισμοῦ, ἀφ' ἑνὸς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἀφ' ἑτέρου κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Προκειμένου νὰ προβῶμεν ἤδη εἰς τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ, εἶνε ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν τὸ ἰδεολογικὸν τοῦ περιεχόμενον. Νὰ ἔχωμεν δῆλαδὴ ὑπ' ὄψιν τί διδάσκει οὗτος, ποῖα ζητήματα θέτει, τίνας ἀπαντήσεις δίδει εἰς τὰ ἐξ αὐτῶν προερχόμενα ἐρωτήματα καὶ πῶς λύει τὰ ἐντεῦθεν ἀνακύπτοντα προβλήματα. Διότι οὕτω καὶ μόνον θὰ δυνηθῶμεν νὰ καθορίσωμεν τὰς πλάνας τοῦ καὶ νὰ ὑποδείξωμεν τὰ σφάλματά του.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν θὰ προσπαθήσωμεν νὰ δώσωμεν ἀμέσως κατωτέρω μίαν γενικὴν καὶ κατὰ τὸ δυνατόν πλήρη εἰκόνα τῆς κοινωνιστικῆς διδασκαλίας. Νὰ διατυπώσωμεν δῆλαδὴ τὰ δόγματα καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, εἰς ὅλους τοὺς κύκλους τοῦ ἐπιστητοῦ, εἰς τοὺς ὁποίους ὡς κοσμοθεωρία ἐκτείνεται.

Τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ κατ' ἀρχὴν δύσκολον καὶ ἐπίπονον. Διότι, ὡς εἶχαμεν ἤδη τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἴπωμεν καὶ προηγουμένως, ἡ κοινωνιστικὴ διδασκαλία δὲν ἐκτίθεται σαφῶς, ὡς ἑνιαῖον σύνολον καὶ καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἑκτασιν, ἀπὸ

τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῆς. Τὰ περὶ αὐτῆς ἀφθονὰ ἔργα ἐκδίδονται μεμονωμένα καὶ ἄνευ συνοχῆς τινός, ἀναφέρονται δὲ εἰς ὄρισμένον μόνον ἕκαστον θέμα καὶ ὄχι εἰς τὸ σύνολον τῆς διδασκαλίας. Ἐπομένως τὸ ἰδεολογικὸν περιεχόμενον αὐτῆς εὐρίσκεται διασκορπισμένον ἀφ' ἑνὸς εἰς τὰ ἔργα τῶν «ἰδρυτῶν», καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἐκεῖνα τῶν συνεχιστῶν καὶ τῶν διαδόχων τῆς δράσεώς των. Ἐξ ἄλλου διατυπώνεται, σκοπίμως ἴσως, μὲ πᾶσαν δυνατὴν ἀσάφειαν καὶ στρουφνότητα, προφανῶς πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐλέγχου ἢ τοῦλάχιστον δυσχέρασιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Ἐκτὸς τούτου ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία, ἣτις ἔλαβεν ἤδη μεγάλην ἀνάπτυξιν ζώντων ἀκόμη τῶν «ἰδρυτῶν», ἀνεπτύχθη πολὺ περισσότερον μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν· συνεχιζομένη δὲ ἐντατικῶς ἔκτοτε εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ τὰς γλῶσσας τοῦ κόσμου, κατέστη πράγματι ἀπέραντος. Ἐνεκα τούτου ὄχι πλέον παρακολούθησις καὶ ἀνάλυσις, ἀλλ' οὐδ' ἀπλῆ μνημόνευσις αὐτῆς εἶνε δυνατή.

Ἐχοντες ὁμως ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς τὰ ἔργα τῶν «ἰδρυτῶν» καὶ ἐκεῖνα τῶν κυριωτέρων καὶ τῶν ἐπιφανεστέρων συνεχιστῶν τῆς διδασκαλίας των· καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰς μαρτυρίας ἐπιλέκτων ἀντιπροσώπων τῆς διεθνοῦς σκέψεως, τῶν ὁποίων τὴν ἀμεροληψίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα ἀναγνωρίζουν καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ κοινωνισταί, ἐλπίζομεν ὅτι θὰ δυνηθῶμεν νὰ δώσωμεν μίαν εἰκόνα τοῦ ἰδεολογικοῦ περιεχομένου αὐτῆς ἐν τῷ συνόλῳ του.

Πρὸς εὐκολωτέραν τώρα παρακολούθησιν καὶ κατανόησιν τῆς διδασκαλίας ταύτης· ἀπλούστευσιν δὲ καὶ διευκόλυνσιν τοῦ ἐλέγχου, κρίνομεν σκόπιμον νὰ τὴν διαιρέσωμεν εἰς τμήματα, ἥτοι νὰ τὴν ἐκθέσωμεν κατὰ κλάδους τῆς γνώσεως· τὰ τμήματα εἰς τὰ ὁποῖα αὕτη δύναται νὰ διαιρεθῆ, εἶνε κυρίως πέντε, τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ ζωὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος, εἰς τὸν ὁποῖον περιλαμβάνεται ἡ ἔχουσα σχέσιν μὲ τὰ ζητήματα ταῦτα κοινωνιστικὴ διδασκαλία.

2) Ἡ Μεταφυσικὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτίθεται ἡ ἀναφερομένη εἰς τὰ μεταφυσικὰ προβλήματα τοιαύτη.

3) Ἡ πολιτικὴ, εἰς τὴν ὁποίαν διατυπώνεται ἡ πολιτικὴ διδασκαλία τοῦ κοινωνισμοῦ.

4) Ἡ κοινωνικὴ, ἣτις περιέχει τὴν κοινωνικὴν αὐτοῦ φιλοσοφίαν. Καὶ τέλος

5) Ἡ οἰκονομικὴ, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τὰς οἰκονομικάς του διδασκαλίας καὶ δόγματα.

Μὲ τὴν διαίρεσιν ταύτην εὐρίσκομεν ὅτι συμπληροῦται, ὅπως δῆποτε ὁ κύκλος τῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ὀφείλομεν νὰ μελετήσωμεν, προκειμένου νὰ δώσωμεν πλήρη, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον,

εἰκόνα τῆς διδασκαλίας τοῦ κοινωνισμοῦ. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχουν ἑλλείψεις καὶ παραλείψεις εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην, αὗται εἶνε μᾶλλον ἐπουσιώδεις καὶ δὲν δύναται νὰ ἔχουν κεφαλαιώδη ἐπίδρασιν καὶ σημασίαν.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω προβαίνομεν ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν συμφώνως πρὸς τὴν διαίρεσιν ταύτην ἔκθεσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ κοινωνισμοῦ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς παραπέμπομεν δὲ εἰς τὰς πηγὰς τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποιήσαμεν, ὅπου καὶ ὁσάκις παρίσταται ἀνάγκη. Δὲν κρίνομεν περιττὸν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ὡς «ἰδεολογικὸν περιεχόμενον τοῦ κοινωνισμοῦ» ἐννοοῦμεν : ἄφ' ἐνὸς τὰς διδασκαλίας τῶν «ἰδρυτῶν», ἧτοι τῶν σχολῶν τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἰδίως σοσιαλισμοῦ· καὶ ἄφ' ἑτέρου τὰ διδάγματα ἐπιφανῶν τινῶν ἐκ τῶν ὁπαδῶν τοῦ ἀσχέτως σχολῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν οὗτοι καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν τινὰ ἐκ τῶν δογμάτων αὐτῶν ἐγκατελείφθησαν καὶ ἀπεκηρύχθησαν βραδύτερον, ὡς οὐτοπιστικὰ καὶ ἀνεφάρμοστα.

2. Ὁ ἄνθρωπος, ἡ ζωὴ καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῆς.

Ἀρχίζομεν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, τὴν ζωὴν, τὸν σκοπὸν καὶ τὰ ἰδανικὰ αὐτῆς. Τοῦτο δὲ διότι ἡ λύσις ἡ ὁποία δέον νὰ δοθῇ εἰς τὰ ἐν προκειμένῳ ἀνακύπτοντα ζητήματα, ἔχει τὰ μέγιστα νὰ ἐπιδράσῃ καὶ ἐπὶ τῶν λύσεων, αἵτινες ὀφείλουν νὰ δοθοῦν εἰς τὰ ἄλλα προβλήματα τοῦ συγχρόνου βίου τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν.

Αἱ ἀσχολούμεναι μὲ τὰ περὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ζωὴν ζητήματα ἐπιστῆμαι, προβάλλουν πρὸς λύσιν τὰ ἐξῆς περίπου προβλήματα : Πῶς ἐνεφανίσθη ἡ ζωὴ ἐπὶ τῆς γῆς· πῶς ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος· πόθεν προῆλθεν ὁ ἄνθρωπος· ποῦ κατευθύνεται· ποῖος ὁ σκοπὸς καὶ τὰ ἰδανικὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ· τίνα τὰ ἐλατήρια τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας καὶ δράσεως, κλπ, κλπ. Εἰς ταῦτα, ἐπομένως, δέον νὰ ζητήσωμεν νὰ μάθωμεν τί διδάσκει ὁ κοινωνισμὸς.

Ἄτυχῶς ὅμως ἡ κοινωνιστικὴ διδασκαλία οὐδέποτε ἐνησχολήθη, μὲ σοβαρότητα ἀνάλογον πρὸς τὴν σπουδαιότητα τῶν ζητημάτων, ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων. Οὐδεμίαν συνεπῶς πρωτότυπον καὶ ἐξ ἑαυτῆς προερχομένην ἐπιστημονικὴν ἢ ἄλλην γνώμην, διετύπωσεν ἐπ' αὐτῶν. Ἀπλούστατα εὔρε ἔτοιμον, ἀντέγραψε καὶ υἱοθέτησεν τὴν πρὸ τῆς ἐμφανίσεώς της ὡς κοσμοθεωρίας διατυπωθεῖσαν διδασκαλίαν τοῦ ὕλισμοῦ. Ἐπομένως προβάλλει τὰς χονδροειδεῖς πλάνας τῶν ὑλιστικῶν δοξασιῶν, ὡς «ἐπιστημονικάς» ! λύσεις τῶν ὑψίστων καὶ αἰωνίων προβλημάτων.

Ἄλλ' εἶνε προτιμότερον νὰ δώσωμεν μίαν εἰκόνα τῶν δοξασιῶν τούτων· ἰδοὺ, συνεπῶς, μία σύντομος περίληψις αὐτῶν :

«Ὁ κόσμος εἶνε μοιραῖον ἀποτέλεσμα τῶν ἀσυνειδήτων κινήσεων τῆς ὕλης καὶ τῶν ἀσκόπων αὐτῆς μετασχηματισμῶν εἰς τὸ διάστημα. Ἡ ὕλη οὕσα αἰωνία, ἔχουσα αὐτοκίνητον δύναμιν καὶ ἐνεργοῦσα ἀσυνειδήτως καὶ ἀκαταπαύστως, παρήγαγε τὸ ἐκπάγλου ὠραιότητος θέαμα τοῦ κόσμου, τὸ ὁποῖον βλέπομεν, ἄνευ σκοποῦ τινὸς καὶ συγκεκριμένης κατευθύνσεως. Εἰς τὸ τυχαῖον καὶ μοιραῖον αὐτὸ σύμπλεγμα τῶν κινήσεων καὶ τῶν μετασχηματισμῶν τῆς ὕλης, — τὸ αἰώνιον γίνεσθαι, ὅπερ ἀπεκλήθη ὑπὸ τῶν Μάρξ καὶ Ἑγκελς «διαλεκτικὸς ὕλισμός» καὶ τὸ ὁποῖον ἐπεξητήθη ἡ ἀναχθῆ εἰς φιλοσοφικὸν σύστημα, δυνάμενον νὰ ἐξηγήσῃ τὰ πάντα κατ' αὐτοῦς—ἐνεφανίσθη μίαν ἡμέραν αὐτομάτως ἡ ζωὴ, ὑπὸ μορφὴν πρωτοπλάσματος εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης· ἐκ τούτου δέ, διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐξελίξεως, παρήχθησαν πάντα τὰ λοιπὰ ζῶα, τὸ ἓνα ἐκ τοῦ ἑτέρου. Ἐξ ἑνὸς τῶρα τῶν ζώων αὐτῶν, τοῦ ἐξαφανισθέντος δηλαδὴ πιθηκανθρώπου, ὅστις ἦτο τὸ μεσάζον μεταξὺ πιθήκου καὶ ἀνθρώπου εἶδος, παρήχθη, λέγουν, καὶ ὁ ἄνθρωπος, πρὸ ἑκατομμυρίων ἐτῶν. Συνεχῶς δ' ἐξελισσόμενος καὶ ἰσχυροποιούμενος οὗτος, βάσει τοῦ ἐν τῇ φύσει πιστοποιουμένου ἀγῶνος περὶ ὑπάρξεως, κατέληξεν εἰς τὸν σημερινὸν αὐτοῦ τύπον».

«Οὕτω ἐλθὼν εἰς τὴν ζωὴν ὁ ἄνθρωπος, καὶ συνεπῶς τυχαίως καὶ μοιραίως ἐμφανισθεὶς καὶ μὴ δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, δὲν ἔχει κανένα ἄλλον σκοπὸν, παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ζήσῃ μόνον. «Δὲν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους», λέγει ὁ ἐπιφανὴς ὕλιστὴς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος Φώϋερμαχ, ὅστις ἐπέδρασε τὰ μέγιστα ἐπὶ τῶν «ἰδρυτῶν» τοῦ κοινωνισμοῦ Μάρξ καὶ Ἑγκελς, ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπαμεν, «ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι τὸν Θεὸν των! Τὸ ὑψιστὸν ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν εὐτυχίαν του, εἶνε ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ὕλικὸς καὶ διὰ τῶν αἰσθήσεών μας καταληπτὸς κόσμος, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἡμεῖς—αὐτοὶ ἀνήκομεν, εἶνε ὁ μόνος πραγματικός. Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ὡς ὑψιστὸν ὄν διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ εὐτυχία του, ἐπομένως, δὲν πρέπει ν' ἀναζητῆται εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅπου μετετόπισαν αὐτὴν αἱ θρησκείαι, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ κόσμου τούτου, ἐπὶ τῆς γῆς». Συμπληρώνων τὴν διδασκαλίαν ταύτην ὁ Μάρξ, εἶπεν ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ μετατρέποντο «ἡ κριτικὴ τῶν οὐρανῶν, εἰς κριτικὴν τῆς γῆς, ἡ κριτικὴ τῆς θρησκείας εἰς κριτικὴν τοῦ δικαίου, καὶ ἡ κριτικὴ τῆς θεολογίας εἰς κριτικὴν τῆς πολιτικῆς!». (1).

«Ὁ ἄνθρωπος ὢν ἄμοιρος ἠθικῆς γνώσεως ἐκ γενετῆς, ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον ἀσυνειδήτως καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐπιθυμεῖ, εἰ μὴ τὴν εὐτυχίαν».

(1) Παρὰ Herkner, μνημον. ἔργον, σελ. 205—212 καὶ ἐπ.

του. "Ίνα ἐπιτύχη ταύτην ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν μετ' ἄλλων ὁμοίων του καὶ ἀναλαμβάνει, ἐκ συμφώνου μετ' αὐτῶν, νὰ ὑπακούη εἰς νόμους τινάς. Αἱ εἰς τοὺς νόμους τούτους παρομαρτοῦσαι ἡδοναὶ καὶ λύπαι, ρυθμίζουν τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ. Ἡδονὴ καὶ θλίψις, εἶνε τῆς ἀρετῆς οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι».

«Ἡ συνείδησίς μας καὶ ἡ σκέψις μας εἶνε γέννημα τοῦ ὕλικου καὶ σωματικοῦ ὄργάνου νοῦ ἐγκεφάλου. Αἱ ἐπιδράσεις τοῦ ἔξωτερου κόσμου ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἀποτυποῦνται εἰς τὸν ἐγκέφαλον αὐτοῦ, κατοπτρίζονται εἰς αὐτὸν ὡς συναισθήματα, σκέψεις, ὄρμαί, καθορισμοὶ καὶ διαπλάσσονται εἰς δυνάμεις», κλπ. κλπ.

Αὐτὰ περίπου ἔλεγεν ὁ ὕλισμός. Συνεπῶς αὐτὰ διδάσκει καὶ ὁ σημερινὸς κοινωνισμός, ἀκριβῶς ὅπως τὰ ἐδανείσθη ἀπὸ αὐτόν.

«Κατὰ τὴν ἰδεολογίαν αὐτήν, λέγει ὁ διαπρεπὴς Γερμανὸς καθηγητῆς Werner Sombart, ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία δὲν εἶνε παρὰ μία κατάστασις προελθοῦσα ἐκ τῆς φύσεως. Εἶνε μᾶλλον ἓνα τεμάχιον τῆς ἰδίας τῆς φύσεως, τόσον αὐτῆ, ὅσον καὶ ὁ πολιτισμὸς τὸν ὁποῖον ἐγκλείει εἰς τὰ στήθη της. Ἡ ψυχολογικὴ φύσις τοῦ ἀνθρώπου—παιδιοῦ ἢ γέροντος, ὑποκειμένου φυλετικοῦ, ὄντος ὑποχρεωμένου νὰ τρέφεται—κάννει ὥστε ἀναγκαίως οὗτος νὰ ἔρχεται εἰς σχέσεις μετ' ἄλλους ἀνθρώπους. Αὐτὴ ἡ ἐπαφή, (ἔνωσις), στηριζομένη εἰς τὴν ἀνάγκην, εἶνε ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία, ἡ ὁποία εἶνε, κατὰ συνέπειαν, ἡ φυσικὴ κατάστασις. Ὁ τοῖχος ὁ ὁποῖος ἐχώριζε τὸν ἀνθρώπινον κόσμον ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπον φύσιν ἔπεσε τοιουτοτρόπως. Ἰδιαιτέρως τίποτε εἰδικὸν δὲν διακρίνει πλέον τὸν ἀνθρώπον ἀπὸ τὸ ζῶον. Τοιαύτη ἦτο ἡ γνώμη, ἡ ὁποία, κυρίως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν προόδων τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης, (Δαρβινισμός!), ἐξεχύθη εἰς τὸν κόσμον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἡ ὁποία ἔγινε ἀποδεκτὴ ἀπὸ ὅλους τοὺς διονοουμένους, (penseurs), τοῦ προλεταριακοῦ σοσιαλισμοῦ, μετ' ἑνὴν ἰδιαιτέραν δὲ θερμότητα ἀπὸ τοὺς Μάρξ καὶ Ἐγκελς. Ἀποτελεῖ δὲ σήμερον ἓνα οὐσιῶδες σημεῖον τοῦ σοσιαλιστικοῦ δόγματος, διὰ τὸ ὁποῖον κανένας ὀπαδὸς αὐτῆς τῆς πίστεως, δὲν θὰ εἶχε ποτέ, ἔστω καὶ δι' ἓνα λεπτόν, τὴν ἰδέαν ὅτι ἠμπορεῖ νὰ εἶνε καὶ διαφορετικὰ» (1).

«Τί εἶνε ὁ ἀνθρώπος; Ὁ ἀνθρώπος εἶνε τὸ τελευταῖον δημιουργήμα τῆς ζωϊκῆς κλίμακος!». Αὐτὴ ἡ θέσις ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον

(1) Le socialisme allemand, (trad. Française, Paris, 1938, p. 110-11). Ὁ καθηγητῆς Sombart ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῶν κοινωνιστῶν ὡς ἀμερόληπτος καὶ ἀνεξάρτητος. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν χρησιμοποιοῦμεν τὴν εἰς τὸ ὡς ἄνω ἔργον του περιεχομένην ἐκθεσιν τοῦ ἰδεολογικοῦ περιεχομένου τοῦ σοσιαλισμοῦ.

ἄρθρον τῆς πίστεως, ὄχι μόνον τῆς σοσιαλιστικῆς κατηχίσεως, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος σοσιαλιστὴς Ἰούλιος Γκέσδ, (Jules Guesde), κατὰ τὸ ἔτος 1878, ἀλλὰ καὶ τῆς γενικῆς τοιαύτης ὄλων τῶν ομάδων καὶ τῶν ὁπαδῶν» (1). Καὶ περαιτέρω :

«Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν δὲν ὑπάρχουν πραγματικότητες ὑπερατομικαί. Αἱ τελευταῖαι αὐταὶ δὲν εἶνε παρὰ δημιουργία τοῦ πνεύματος καὶ δὲν δύνανται νὰ εὑρουν θέσιν, παρὰ εἰς μίαν ἀντίληψιν ἰδεαλιστικὴν τῆς κοινωνίας. Δὲν εἶνε πραγματικαὶ διὰ τοὺς κοινωνικοὺς φυσιοδίφας, (naturalistes sociaux), παρὰ τὰ ἄτομα. Θεσμοὶ ὅπως ἡ οἰκογένεια, τὸ κράτος, τὸ ἔθνος, ἡ Ἐκκλησία κλπ. δὲν ἔχουν κανένα λόγον ὑπάρξεως ἔξω ἀπὸ τὰ ἄτομα, τὰ ὁποῖα τοὺς δημιουργοῦν καὶ τοὺς συγκροτοῦν» (2). Ἐπομένως ἡ πίστις τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἐξωατομικὰς πραγματικότητας ἀποτελεῖ, λέγουν, ἀποκύημα νοσηρᾶς φαντασίας καὶ αὐταπάτην· διότι οὐδὲν ἄλλο, πέραν τοῦ ὄρατοῦ κόσμου ὑπάρχει, κατ' αὐτούς, καὶ οὐδεμία σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν ἀναγνωρίζεται. Τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου διευθύνουν ἀποκλειστικῶς ὕλικὰ αἷτια καὶ ὁ δρᾶσις αὐτοῦ διέπεται μόνον ἀπὸ λόγους οἰκονομικούς· (ἱστορικὸς ὕλισμός).

Καὶ αὐτὰ μὲν λέγει ὁ κοινωνισμὸς ὅσον ἀφορᾷ τὴν φύσιν, τὸν ἀνθρώπον, τὸν τρόπον κατ' ὃν ἐπεφάνη οὗτος ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ, κλπ. Ἀπομένει νὰ ἴδωμεν τὸ προορισμὸν, τὸν ὁποῖον δίδει εἰς τὸν ἀνθρώπον, τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον τὸν θέλει νὰ ζήσει, ἢ ἐν ἄλλοις λόγοις τὰ ἰδανικὰ τῆς ζωῆς. Ἄλλ' ὡς πρὸς αὐτὰ τὸ πρᾶγμα εἶνε προφανές. Ἀφοῦ ὁ ἀνθρώπος εἶνε γέννημα τῆς φύσεως, αὐτομάτως δημιουργηθεὶς, εἶνε φυσικὸν ὅτι δὲν ἔχει κανένα ἄλλον προορισμὸν εἰς τὸν κόσμον, παρὰ «νὰ ζήσει τὴν ζωὴν του», ἢτοι νὰ φάγη, νὰ πῖν καὶ νὰ διασκεδάσῃ. Ἡ Ἑλληνικὴ λέξις «ἡδονισμός», λοιπόν, εὐρέθη ὅτι δύναται νὰ ἐκφράσῃ ἄριστα τὴν ἐν προκειμένῳ κοινωνιστικὴν ἀντίληψιν καὶ διὰ τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη ἀνέκαθεν.

Κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως ταύτης, σκοπὸς τῆς ζωῆς εἶνε ἡ ἡδονή, αἱ ἀπολαύσεις πάσης φύσεως, ἢ ἱκανοποιήσεις ὄλων τῶν ἐνστικτων τάσεων καὶ ῥοπῶν τοῦ ἀνθρώπου. «Φάγωμεν, πῖωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν», ὅπως λέγει τὸ Ἐπικούρειον δόγμα. Τίποτε ἄλλο πέραν αὐτοῦ. Ὁ ἀνθρώπος οὐδὲν ἄλλο εἶνε, εἰμὴ ὅ,τι φαίνεται. Συνεπῶς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει νὰ ὠφεληθῇ, εἶνε αἱ ἀπολαύσεις του. Ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ τερματίζεται εἰς τὸν τάφον. Ἡ μέλλουσα ζωὴ εἶνε οὐτοπία. «Ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν» εἶνε ἀνύπαρκτος. Ἄντ' αὐτῆς

(1) Sombart, προμνημονευθὲν ἔργον.

(2) Sombart, αὐτόθι.

ὑπάρχει ἡ βασιλεία τῆς γῆς. Ἐδῶ, εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, ἐπὶ τῆς γῆς, ἔχει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ὁ ἄνθρωπος. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν συνεπῶς ὀφείλει οὗτος νὰ στρέψῃ ὅλας τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς προσπάθειάς του.

«Ἡ ζωὴ εἶνε τὸ μεγαλύτερον τῶν ἀγαθῶν. Ἡ αὕξησις τοῦ πλοῦτου εἶνε πάντοτε τὸ κυριώδες πλεονέκτημα, τὸ ὁποῖον περιμένουν ἀπὸ τὴν σοσιαλιστικὴν κοινωνίαν. Ὁ ἴδιος ὁ Μάρξ, ὥρισε τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον πρέπει ν' ἀναμένεται ἀπὸ τὸν κομμουνισμόν : Ἀνάπτυξις εἰς τὸν μέγιστον δυνατὸν βαθμὸν τῆς παραγωγικότητος τῆς κοινωνίας καὶ πλήρης ἰκανοποίησις τοῦ ἀτόμου. Ἡ καλλίτερα, ὅπως τὸ εἶπεν ἕνας μπολσεβίκος συγγραφεύς, συμμετοχὴ τοῦ προλεταριάτου εἰς τὸ σὺμπόσιον τῆς ζωῆς...» (1).

Τοιαύτῃ εἶνε, ἐν ὀλίγοις, ἡ διδασκαλία τοῦ κοινωνισμού ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν σκοπὸν καὶ τὰ ἰδανικὰ τῆς ζωῆς.

3. Μεταφυσικὴ.

Μετὰ τὴν διατύπωσιν τῆς περὶ ἀνθρώπου καὶ ζωῆς διδασκαλίας ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς μεταφυσικῆς τοιαύτης. Ἡ ἐννοία τῆς μεταφυσικῆς δύναται ν' ἀποδοθῇ, διὰ τῆς φράσεως «μετὰ τὴν φύσιν», ἀποτελεῖ δ' αὕτη κλάδον τῆς γνώσεως, ἀσχολούμενον μὲ τὴν ἔρευναν τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν, ἐξ ὧν προῆλθεν τὸ σύμπαν, ἐπομένως μὲ τὴν φιλοσοφίαν. Ὑπάγεται συνεπῶς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἡμετέρας τῶν σχετικῶν μὲ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ τὸ ὑπέροχον Ὄν, (τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν), ζητημάτων. Ἐξ ἄλλου ἐπειδὴ ἡ σημερινὴ ψυχολογία ἀρνεῖται νὰ μελετήσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ψυχῆς καὶ ὑποδεικνύει ὡς ἀρμοδίαν πρὸς τοῦτο τὴν φιλοσοφίαν, ἠμποροῦμεν νὰ περιλάβωμεν εἰς τὴν ἀρμοδιότητά τῆς μεταφυσικῆς καὶ τὸ περὶ ψυχῆς πρόβλημα. Διὰ νὰ συμπληρωθῇ δὲ ὁ κύκλος τῆς ἀρμοδιότητος τῆς μεταφυσικῆς, ὀφείλομεν νὰ ὑπαγάγωμεν εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ἐξέτασιν τοῦ περὶ μελλούσης ζωῆς ζητήματος. Τέλος πρέπει νὰ περιλάβωμεν εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ἠθικὴν. Διότι ἀποτελεῖ μὲν ἡ ἠθικὴ ἰδίαν ἐπιστήμην, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς ὅτι συνδέεται στενῶτατα μὲ τὴν θρησκείαν, ἔξω καὶ μακρὰν τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῶν, οὐσιαστικῶς, οἱ κανόνες τοὺς ὁποίους μᾶς παρέχει διὰ νὰ κάμνωμεν τὸ καλὸν καὶ ν' ἀποφεύγωμεν τὸ κακόν, ἐπιβάλλει νὰ τὴν συνδέσωμεν μὲ τὴν μεταφυσικὴν.

(1) Sombart, μνημ. ἔργ. σελ. 102.

Οὕτω εἰς τὸν κλάδον τῆς μεταφυσικῆς ἔχομεν νὰ διατυπώσωμεν τὴν κοινωνιστικὴν διδασκαλίαν ἣτις ἀναφέρεται εἰς τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις, τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν, τὸν ψυχικὸν βίον, τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ τὸν ἠθικὸν νόμον.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν, τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ κοινωνισμὸς παραδέχεται τὴν αὐτόματον γένεσιν τῆς ζωῆς, θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον τυχαῖον γέννημα τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀποδίδει τὸν προορισμὸν τὸν ὁποῖον γνωρίζομεν ἤδη, μᾶς ὁδηγεῖ αὐτοδικαίως εἰς τὴν ἄρνησιν καὶ Αὐτῆς καὶ τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ἐν γένει. Ἐπομένως εἰς τὴν ἀθεΐαν καὶ τὴν τρομερὰν τοῦ ἐχθρότητα πρὸς τὴν θρησκείαν, ἐναντίον τῆς ὁποίας στρέφεται ἀμειλίκτως, ὅπως γνωρίζομεν καὶ ἐκ τῆς πράξεως τῆς σήμερον.

«Ἡ θρησκεία εἶνε τὸ ὄπιον τοῦ λαοῦ», ἔγραφεν ἤδη ὁ Μάρξ εἰς τὰ προμνημονευθέντα «Γερμανο—Γαλλικὰ χρονικά». Τὸ νὰ καταστρέψῃ τις τὴν θρησκείαν, ἡ ὁποία εἶνε φανταστικὴ εὐτυχία τοῦ λαοῦ, ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ν' ἀπαιτῆ οὗτος τὴν ἀληθινὴν του εὐτυχίαν. Τὸ ν' ἀπαιτῆ τις τὴν κατάργησιν τῆς αὐταπάτης, ἡ ὁποία τοῦ ἐμπνέει τὸ κράτος της, ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἐξαφανίσεως τῆς καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγκαιοῖ αὕτῃ ἡ πλάνη».

Τὸ ὡς ἄνω γνωμικὸν τοῦ Μάρξ περὶ τῆς θρησκείας ἐπανελάβεν ὁ Νικόλαος Λένιν καὶ ἐγένετο τοσαύτη κατάχρησις αὐτοῦ εἰς τὴν Μόσχαν, ὥστε ἐθεωρήθη ἀπαραίτητον νὰ ἀναγραφῆ εἰς τὰς θύρας ὄλων τῶν Ἐκκλησιῶν... «Ὅταν προσθέτουν τόσας χαρὰς καὶ ἀπολαύσεις εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, λέγει ὁ Sombart, πρέπει νὰ ἐκθρονίσουν τὸν Θεὸν καὶ ν' ἀπορρίψουν τὴν ἰδέαν τοῦ ὑπερέραν. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑπάρχει διπλοῦν ἐμπόδιον εἰς τὴν πλήρη ἀπόλαυσιν τῆς γήϊνης εὐτυχίας. Διότι ὅταν τ' ἀνθρώπινα πλήθη δὲν ξεύρουν νὰ κυττάζου πρὸς τὸν οὐρανόν, τ' ἀυξήσουν πελωρίως τὸ ἐνδιαφέρον των διὰ τὴν γῆν. Καὶ οὕτω θὰ καταβάλλουν προσπάθειαν νὰ κάμουν αὐτὸν τὸν κόσμον παράδεισον, χωρὶς νὰ περιμένουν τὸν οὐρανόν» (1).

«Ἡ πίστις εἰς τὸν Θεόν,—καὶ εἰς τὸν διάβολον—», λέγει καὶ ὁ μέγας θεωρητικὸς τοῦ κομμουνισμοῦ Ν. Μπουχαρίν, «εἶνε ἓνα μέσο διαφθορᾶς τῆς συνειδήσεως τοῦ λαοῦ. Ἀποτελεῖ δηλαδὴ ἓνα ἰσχυρὸν δηλητήριον, μὲ τὸ ὁποῖον ἔχουν δηλητηριάσει καὶ δηλητηριάζουν ἀκόμη καὶ σήμερα τὸ λαό» (2). Ἡ θρησκεία εἶνε ἐφεύρεσις τῶν παπάδων καὶ τῶν ἄλλων ἐπαγγελματιῶν ἐκμεταλλευτῶν καὶ ἔχει σκοπὸν τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ καταδυνάστευσιν τῶν λαῶν».

(1) Ἐνθα ἄνωτέρω, σελ. 120.

(2) Τὸ πρόγραμμα τῶν κομμουνιστῶν, σελ. 102 καὶ ἐπ.

Γνήσιος διάδοχος τῶν διδασκάλων του, καὶ ὁ σημερινὸς δικτάτωρ τῆς Ρωσσίας Στάλιν, λέγει μεταξὺ ἄλλων, εἰς ἐγκύκλιον ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς τοὺς νέους... «Προφυλάσσεσθε κατὰ πάσης ἐπιρροῆς, ἀντιθέτου πρὸς τὸν κομμουνισμόν, ἰδίως δὲ ἀπὸ τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν. Ὅλοι σας, παιδιὰ τῶν Σοβιέτ, παιδιὰ τῆς Ρωσσίας, πρέπει νὰ τείνετε νὰ καταστήτε μαχητικοὶ ἄθεοι, διότι ἀληθινὸς καὶ γνήσιος κομμουνιστὴς καὶ ἐπαναστάτης εἶνε ἀκατανόητος, ἂν δὲν εἶνε καὶ πεπεισμένος ἄθεος. Ἐὰν σκέπτεσθε περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ πιστεύετε εἰς αὐτόν, ἀποβαίνετε ἔνοχοι προδοσίας κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς κομμουνιστικῆς δικτατορίας. Ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶμαι ἄθεος, καὶ ἔφθασα εἰς τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἀθεΐα εἶνε ἀναγκαῖον στάδιον, ἄγον εἰς τὴν ἀληθινὴν περὶ τοῦ κόσμου ἀντίληψιν. Ὅλα τὰ μέλη τῆς κομμουνιστικῆς νεολαίας εἶνε αὐστηρῶς ὑποχρεωμένα νὰ ἀνήκουν εἰς τὴν ἄθεον κίνησιν» (1).

«Ἡ νεώτερη ἐπιστήμη, ἐξακολουθεῖ ὁ Μπουχαρίν, ἔχει... ἀποδείξει, πῶς ἡ πρώτη θρησκεία ποῦ ὑπῆρξε, ἦταν ἡ λατρεία τῶν πεθαμένων προγόνων». Καὶ ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ ἄρχισε νὰ διαδίδεται στὸ λαὸ ὅτι ὑπάρχει «βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν», «δίκαιος κριτὴς», «ἀφέντης καὶ κύριος», κλπ. κλπ. Ἡ πίστις στὸ Θεό, δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο, παρὰ μιὰ ἀντανάκλαση τῶν ἐλεεινῶν ὄρων ποῦ ὑπάρχουνε στὴ γῆ. Εἶνε πίστις στὴ δουλεία, ποῦ ὑφίσταται ὄχι μονάχα στὴ γῆ, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλο τὸ σύμπαν» (2).

Ὁ κοινωτισμὸς λοιπόν, εἶνε ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς θρησκείας. Συμβαίνει δὲ τοῦτο, λέγουν οἱ κοινωισταί, «διότι ἡ θρησκεία ἀποναρκώνει τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου, μειώνει τὴν ὁρμὴν πρὸς ἐπαναστατικὴν δρασίαν, ἐκμηδενίζει τὴν ἐνεργητικότητά τοῦ ἀτόμου, ἀφοπλίζει τοὺς ὀργιζομένους, καθιστᾷ ἐν γένει τοὺς πιστεύοντας βλάκας καὶ ἡλιθίους, ἱκανοὺς νὰ ὁμιλοῦν περὶ «βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Τοῦτο δὲ καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ἔμποροι αὐτῆς—δηλαδὴ οἱ παπάδες, μητροπολιτάδες, κλπ.—εὐφραίνονται ἀπὸ τ' ἀγαθὰ «τῆς βασιλείας τῆς γῆς», τὰ ὅποια προμηθεύονται μὲ τὰ λεπτὰ ποῦ ἀφαιροῦν ἀπὸ τὸν ἰδρώτα τοῦ λαοῦ. Ἔτσι ὅλοι αὐτοὶ ἀποβαίνουν ἐκμεταλλευτὲς τοῦ λαοῦ», διότι ἐξυπηρετοῦν «τὴν κυρίαρχη τάξιν». Ἐπειτα οἱ παπάδες, «εὐλογοῦν καὶ ἀγιάζουν τοὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ὀργανώνει ἡ κυρίαρχη τάξιν διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰ συμφέροντά της καὶ στοὺς ὁποίους σκοτώνονται ἑκατομμύρια ἀνθρώποι καὶ χύνονται ὠκεανοὶ ἀπὸ αἷμα...»

(1) Ὅρα : Δελτίον «Ἐκκλησία», ἐπισ. ὄργ. τῆς Ἑλλην. Ἐκκλησίας, τεύχη 28—29 τῆς 24 Ἰουνίου 1937, ἐνθα καὶ παραπομπὴ εἰς Ρωσικὰ κείμενα.

(2) Ἐνθα ἀνωτέρω σελ. 106.

«Ὁ θρησκός ἄνθρωπος παραδέχεται πῶς ὅλα πρέπει νὰ τὰ ὑποφέρῃ καὶ νὰ μὴ μιλάῃ καθόλου, γιατί ὅλα δῆθεν ἔρχονται ἀπὸ τὸ Θεό. Συνεπῶς ἡ θρησκεία κρατᾷ τὸ λαὸ στὴ βαρβαρότητα καὶ στὴ σκλαβιά καὶ οἱ «πιστοὶ» δὲν εἶνε καθόλου γιὰ ἀγῶνα, ἀνάλογο μὲ κείνον ποῦ κάνει ὁ κομμουνισμός» (1).

»Ἡ θρησκεία, λέγει συμπληρωματικῶς καὶ ὁ πρό τιнос ἀποθανὼν «Ἐπίτροπος τοῦ λαοῦ» Λουνατσάρσκυ, διδάσκει τὴν ἀγάπην πρὸς ἀλλήλους, τὴν ὑπομονὴν κατὰ τὰς στερήσεις καὶ τὰς θλίψεις τοῦ βίου, τὴν πραότητα, τὴν φιλαδελφίαν, κλπ. Ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἀνάγκην αὐτῶν. Ἐκεῖνο ποῦ μᾶς χρειάζεται εἶνε τὸ μῖσος· διότι μόνον ὅταν ὀπλισθῶμεν μὲ αὐτό, θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐπιτεθῶμεν κατὰ τῶν ἐχθρῶν μας καὶ νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσωμεν. Ἡ ἀγάπη εἶνε ἐμπόδιον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Κάτω ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον. Μόνον ὅταν μάθωμεν νὰ μισῶμεν, θὰ κατορθώσωμεν νὰ κατακτῆσωμεν τὸ σύμπαν. Ἐτελειώσαμεν μὲ τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς. Ἄς ἀσιοληθῶμεν τώρα μὲ τοὺς βασιλεῖς τοῦ οὐρανοῦ...» (2).

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ Μπουχαρίν ἐξηγεῖ ποῖον εἶνε τὸ πρόγραμμα τοῦ κομμουνισμοῦ, λέγων : «Πρέπει νὰ κτυπᾶμε τὴν θρησκεία. Ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ χωριστῇ ἀπὸ τὸ κράτος. Οἱ παπάδες... ἄς μείνουν, ἀλλὰ πρέπει νὰ τοὺς τρέφουν ἐκεῖνοι, ποὺ θέλουν νὰ καταπίνουν τὸ δηλητήριόν τους. Ἡ Ἐκκλησία δὲν πρέπει νὰ ζῆ μὲ ἔξοδα τοῦ κράτους. Ἡ θρησκεία εἶνε ἀτομικὴ ὑπόθεσις. Αὐτὸν τὸν κανόνα πρέπει ν' ἀκολουθήσωμεν, κλπ.» (3).

Ὅσον ἀφορᾷ τώρα τὴν ἠθικὴν, ἀρνούμενος ὁ κομμουνισμὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν, ἀρνεῖται φυσικὰ καὶ αὐτήν, καὶ ζητεῖ νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ μὲ τὸ δίκαιον. «Ἡθικὴ, λέγει, εἶνε ἡ θέλησις τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία διὰ τῶν ἀντιπροσώπων του μεταβάλλεται εἰς νόμους. Ὅπως ἡ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου ἀλλάζει, ἀλλάζουν καὶ οἱ νόμοι καὶ ἡ ἠθικὴ μεταβάλλεται. «Τὰ πάντα ρεῖ». Δὲν ἔχομεν σήμερον τὴν ἠθικὴν τῆς ἀρχαιότητος», κλπ.

Ὅμοίως δὲν ὑπάρχει ψυχὴ. Τὰ λεγόμενα περὶ ψυχῆς εἶνε νοσηρῆς φαντασίας ἀποκυήματα. Ἡ συνείδησις εἶνε ἀνύπαρκτος. Τίποτε ἄλλο πέραν τοῦ ἀνθρώπου δὲν ὑπάρχει. «Θεός, ψυχές, πνεύματα, δαίμονες, Ἀρχάγγελοι καὶ Ἅγιοι, εἶνε τὰ πάντα μηδέν» (4). Κατὰ φυσικὴν συνέπειαν οὔτε μετὰ θάνατον ζωὴ ὑπάρχει.

Αὕτη ἐν ὀλίγοις εἶνε ἡ μεταφυσικὴ κομμουνιστικὴ διδασκαλία.

(1) Ν. Μπουχαρίν, ἐνθά ἀνωτέρω.

(2) Παρὰ Γ. Φεσσοπούλω, «ὁ κομμουνισμὸς ἐν τῇ πράξει» σελ. 120 ἐνθά καὶ παραπομπαὶ εἰς Ρωσικὰ κείμενα.

(3) Ἐνθά ἀνωτέρω, σελ. 109.

(4) Μπουχαρίν, αὐτόθι, σελ. 105.